

Pesachim Sources 7

תלמוד בבלי מסכת זבחים דף ז עמוד ב

חוץ מן הפסח והחטאת כו'. פסח מנלן? דכתיב: שמור את חדש האביב ועשית פסח, שיהו כל עשיותיו לשם פסח. אשכחן שינוי קודש, שינוי בעלים מנלן? דכתיב: ואמרתם זבח פסח הוא, שתהא זביחה לשם פסח, אם אינו ענין לשינוי קודש, תניהו ענין לשינוי בעלים. אשכחן למצוה, לעכב מנלן? אמר קרא: וזבחת פסח לה' אלהיך וגו'. מתקיף לה רב ספרא: האי וזבחת להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדרב נחמן, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: מנין למותר פסח שקרב שלמים? שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר, והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים! מכאן למותר הפסח שיהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר, ומאי ניהו? שלמים! אלא אמר רב ספרא: וזבחת פסח לכדרב נחמן שמור את חדש האביב - למצוה בשינוי קודש, ואמרתם זבח פסח - בשינוי בעלים למצוה, הוא לעכב בין הכא והכא. ואשכחן זביחה, שאר עבודות מנלן? הואיל וגלי גלי. רב אשי אמר: הואיל וגלי לא אמרינן, אלא [עבודות] מנלן? דכתיב: זאת התורה לעולה ולמנחה וגו', ותניא ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם - זה בכור ומעשר ופסח, הקישו הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שינוי קודש בין שינוי בעלים בעינן למצוה, אף כל בין שינוי קודש בין שינוי בעלים למצוה; וכשלמים, מה שלמים בין זביחה בין שאר עבודות לא חלקת בהן למצוה, אף פסח לא תחלוק בו בין זביחה לשאר עבודות לעכב. (משום שנאמר הוא בזביחה אינו אלא לעכב) אלא הוא למה לי? כדתניא: נאמר בפסח הוא בשחיטה לעכב, אבל אשם לא נאמר בו הוא אלא לאחר הקטרת אימורין, והוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו - כשר.

רמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק טו הלכה א - ג

הלכה א

כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם, בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות צבור כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן החטאת והפסח שאם נעשו במחשבת שינוי השם פסולין, ואחד המשנה שם הזבח בשעת שחיטה או בשעת קבלה או בשעת הולכה או בזריקה כמו שביארנו, כיצד לא עלו לשם חובה, כגון ששחט עולה לשם שלמים לא עלתה לבעלים, לא משום עולה שהם חייבין בה ולא משום שלמים, אלא חייבין להביא זבח אחר, וכן אם שחט עולת ראובן לשם שמעון, לא עלתה לא לראובן ולא לשמעון, במה דברים אמורים כשעקר שם הזבח בזדון, אבל אם טעה ודימה שזו העולה שלמים היא, ועשה כל עבודותיה לשם שלמים עלתה לבעלים לשם חובה, וכן החטאת והפסח שעשאו במחשבת שינוי השם בטעות כשרים, שעקירה בטעות אינה עקירה, וכן עולת העוף שמלקה או שמצה דמה במחשבת שינוי השם כשירה ולא עלתה לבעלים, וחטאת העוף פסולה.

הלכה ב

וכן כל המנחות שנעשו במחשבת שינוי השם כשירות ולא עלו לבעלים, חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות שאם חשב באחת מארבע עבודות שלהן מחשבת שינוי השם פסולות, שינוי השם במנחה כיצד, כגון שקמץ מנחת נדבה לשם מנחת חוטא, או מרחשת לשם מחבת, או מחבת לשם מרחשת, וכן כל כיוצא בזה.

הלכה ד

חטאת ששחטה לשם זבח אחר כגון ששחטה לשם עולה, או לשם אשם, או לשם שלמים, פסולה כמו שביארנו, אבל אם שחטה לשם חולין, הרי זו כשירה ולא עלתה לבעלים.

הלכה יא

הפסח ששחטו במחשבת שינוי השם, בין ששינה שמו לשם זבח אחר בין ששינהו לשם חולין פסול שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', במה דברים אמורים ששחטו בזמנו שהוא יום ארבעה עשר בניסן אפילו שחטו בשחרית במחשבת שינוי השם פסול, אבל אם שחטו שלא בזמנו במחשבת שלא לשמו כשר, שלא לשם בעליו נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול.

מרכבת המשנה (חעלמא) הלכות פסולי המוקדשין פרק טו הלכה יא

[יא] הפסח וכו'. עי' מל"מ, וכמה קולמסין נשתברו בענין זה. ובספר עבודת הלוי תירץ דבפסחים דף ע"ג אהא דפסח שנודע שמשכו הבעלים את ידיהם בחול ישרף מיד וכו' ואי אמרת לא בעי עקירה הו"ל שלמים פסולו משום דבר אחר דקשחית ליה אחר תמיד של בין הערבים עיבור צורה בעי, ומבואר בפרקין הי"ח דכל שלא עלה לשם חובה הו"ל נדבה ושפיר פסק רבנו דפסח לשם חולין פסול דכיון דשחיטתו אחר תמיד של בין הערבים ממילא כשנשחט לשם חולין ולא עלתה לבעלים הו"ל נדבה וממילא פסול שנשחט אחר תמיד של בין הערבים ומשו"ה נמי לא כייל רבנו בחד בבא הפסח ששחטו י"ד שחרית במחשבת שינוי השם בין לשם זבח אחר או לשם חולין פסול דכיון שלא נשחט אחר תמיד של בין הערבים רק בי"ד שחרית לא נפסל לשם חולין אלא א"כ שחטו לשם זבח אחר ומשו"ה דייק רבנו בזמנו שהוא י"ד ניסן

לאפוקי י"ד אייר דבפסח שני אפי' שחטו לאחר תמיד של בין הערבים לשם חולין לא נפסל דאיכא תקנה שבפסחים דף נ"ט מעלה ומלינה בראשו של מזבח דכיון דלא עלתה לבעלים והוית נדבה הו"ל כשלמים שנאכלין לב' ימים ויכול להקטיר למחר משא"כ ב"ד ניסן דליכא תקנה דמעלה ומלינה שהרי אינו יכול להקטיר למחר שהוא יום טוב וחלבי חול אין קריבין ביום טוב ע"כ. וכל דבריו ככסף סיגים מצופה על חרס עי' מ"מ פ"א מהל' תמידין ומוספין סוף ה"ג דלדעת רבנו אין שום קרבן נפסל מחמת שקרב אחר תמיד של בין הערבים ואינו אלא למצוה בעלמא גם מבואר שם דלדעת רבנו [לעיל] פ"ג לינה פוסלת בראשו של מזבח אלא דדינו כפסולין שאם עלו לא ירדו. ובזה בטלה עבודת הלוי. ונ"ל ביישוב קושיא זו דודאי השוחט חטאת לשם חולין פתיך ביה תרתי חדא שלא נשחט לשם חטאת שנית שינוי בעלים שלא נשחט על מנת שיתכפרו בעלים. ומ"מ כשר בחטאת דאין חוששין לשינוי קודש דמידי דלאו מינה לא מחריב בה בקדשים כמ"ש רבנו בפרקין ה"ה מפי השמועה למדו וכו' ואין חולין מחללין קדשים, וכן אין חוששין לשינוי בעלים כדקי"ל בפרקין ה"ח דבעינן עליו ולא על חברו דומיא דידיה הילכך בשינוי בעלים בעינן שיהיה מינו טפי מבשינוי קודש דבשינוי קודש שחט חטאת לשם עולה פסול ומקרי מינו ובשינוי בעלים אפי' שחט לשם מחוייב עולה כשרה עד שישחטנה לשם מחוייב חטאת דומיא דידיה ממש, (ושאני הך דלעיל ה"ט ששחטו לשם מי שאינו מחוייב קרבן כלל דגרע משחטו לשם חולין דחוששין שמא מחוייב חטאת כי אדם אין צדיק וכמ"ש בפרקין הי"ד). ואולם כל זה בחטאת דכתיב וכפר עליו וה"ה בעולה דכתיב לכפר עליו משא"כ פסח דלא כתיב ביה עליו ודאי דפוסל בו שינוי אפי' שחט על חברו דלאו דומיא דידיה כגון אם שחט לשם מי שאינו מחוייב פסח ר"ל שכבר שחטו עליו ויצא ידי חובת פסח והרי קי"ל פ"ב מהל' קרבן פסח ה"ה שחטו לערלים ולטמאים פסול אף על גב דודאי אין חייבין בפסח כמותו. הילכך פסח ששחטו לשם חולין נהי דאין לפוסלו מלתא דשינוי קדש כנ"ל ה"ה דאין חולין מחללין קדשים כנ"ל ה"ה דזהו ודאי כולל כל הקרבנות אכתי פסול משום לתא דשינוי בעלים שהרי לא נשחט לשם בעליו ולא לשם מנוייו וממילא פסול. והרי קי"ל פ"ב מהל' קרבן פסח בשחטו למנוייו ושלא למנוייו למולים ולערלים כשר אלא א"כ שחטו לערלים גרידא או שלא למנוייו גרידא הוא דפסול ובהכרח אין הטעם משום דמחשבת ערלה פוסלת דא"כ אפי' מקצת ערלה (דהיינו למולים ולערלים) יפסול דומיא דהא דקי"ל פי"ג מהל' פסוה"מ הא דעולה ששחטה לשם עולה ושלמים חשיב שינוי השם, אלא ודאי דאין מחשבת שלא למנוייו וערלה פוסלין בעצם אלא עיקר הפסול הואיל שנשחט רק שלא למנוייו ורק לערלים ואין כאן מחשבה לשם בעלים כלל (הילכך אפי' תימא דגם בפסח דלאו מינה לא מחריב בשינוי בעלים דמשו"ה מחשבת ערלים אינו פוסל שאינו מחוייב כמותו בפסח מ"מ בהכרח פסול משום דאין כאן מחשבה לשם בעלים כלל).

מבואר מזה דה"ה בפסח ששחטו לשם חולין פסול דפסח יצא לידון בדבר החדש דכל שלא נשחט לשם בעלים פסול משא"כ בשאר קרבנות. ולפ"ז אין הלימוד של רבנו מדכתיב לה' כמו שהבין הכ"מ אלא דנקיט רבנו הלימוד שבזבחים דף ז' ע"ב שינוי בעלים מנלן שנאמר זבח פסח הוא לה' וכו' תנהו ענין לשינוי בעלים וחולין חשיב בפסח כשינוי בעלים. ובזה מיושב קושיות הברכת הזבח זבחים דף ג' דהא דפריך דלאו מינה לא מחריב והתני תוכו וכו' ולא פריך מפסח, דלפי מה שכתבתי בנשחט לשם חולין לא נפסל משום דמחריב אלא משום שלא נשחט לשם מנוייו. גם לק"מ מהא דאין חולין מחללין קדשים דודאי ה"ה בפסח אלא דפסול דאינו נאכל אלא למנוייו ואין לו מנויים. וכן לק"מ מהא דפריך דף י' מה לפסח שכן זמנו קבוע ולא קאמר שכן מחשבת חולין פסול בו דלפי מ"ש אין המחשבת חולין פוסלת הפסח רק משום שאין לו בעלים וכמ"ש.

בד"א וכו'. עיין השגות והברכת הזבח נתן טעם להא דפסק רבנו כבן בתירא לפי דרבי מסייע לו והלכה כרבי מחברו עיין שם בדבריו.

בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף נט עמוד ב

ויש חלוק בזה בין חטאת לפסח שהחטאת אם שחטו לשם חולין מיהא כשר שכך למדו רבותינו מחשבת קדשים מחללת קדשים ואין מחשבת חולין מחללת קדשים אבל פסח אפילו לשם חולין פסול והביאו בתלמוד המערב ממה שכתוב פסח הוא לה'

תוספות מסכת זבחים דף ב עמוד א

וחילול משמע פסול גמור ואף על גב דדרשינן בגמרא קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים ולא מיפסלו שאר קדשים שלא לשמן מכל מקום שייך בהן חילול משום פסח וחטאת דמיפסלו

שו"ת ציץ אליעזר חלק ד סימן כט פרק ד

ד'. תוכו ולא תוך תוכו ואפילו כלי שטף מציל. עשו חולין אצל קדשים כמחיצה אצל תנור וכו', ופירש"י, כלומר לעולם דלאו מיניה לא מחריב ביה וכלי שטף אצל כלי חרס מיניה הוא, ע"ש. ועיין ברש"ש שמקשה דזה היפך ממאי דקי"ל בעלמא מין במינו אינו חוצץ ושינוי מינו חוצץ, ונשא בקושיא.

(א) ולפענ"ד כד מעיינין בה שפיר אנו רואים דכאן שאני מבכ"מ, וממילא ליכא להקושיא, משום דדין דתוכו ולא תוך תוכו שייך רק היכי שהכל מין אחד, והיינו משום דמכיון דהכל מין אחד, שייך למימר על המין הזה שיש לו תוך ויש לו תוך תוכו, וממילא מכיון שבקרא כתוב תוכו ממעטינן התוך תוכו, אבל כשהתוך הוא מין אחד, והתוך תוכו הוא מין שני, א"כ הרי אין לשום מין משניהם כי אם תוך אחד, ולא שייך למימר בכה"ג ולא תוך תוכו, שהרי אין לכל כלי לחוד תוך תוכו, וא"כ המיעוט דקרא דתוכו ולא תוך תוכו לא מצי למיזל בכה"ג שהתוך הוא מין אחד והתוך תוכו הוא מין שני, דלא מיקרי שיש בזה תוך תוכו מכיון שבמציאות אין לכל מין ומין אלא תוך אחד, ולא שייך בזה לצרף שני מינים מיוחדים ולומר שיש להכלי תוך תוכו וכנ"ל, ולכך אמרינן בזה שפיר דמיניה מחריב ביה, דמכיון שהכל מין אחד מיקרי כחד כלי, וממילא נמצא שיש להכלי תוך תוכו, ושפיר מצי למיזל בזה המיעוט דתוכו ולא תוך תוכו, ולכן שפיר מתרצת הגמ' דגם הכלי שטף מיקרי מינו של הכלי חרס משום דהא מנא והא מנא, ולכן גם כלי שטף מציל דמיקרי שפיר תוך תוכו.

וזוהו באמת הטעם הא דמדמה הגמ' דין זה דתוך תוכו, לדין חטאת ששחטה לשם חולין דכשרה, דגם שם הטעם דכשרה משום דאי אפשר לחול ע"ז שם חולין מכיון דלאו מיניה הוא כלל, שהרי זה קודש, ואיך המחשבה שלו לשם חולין יכול להסיר מזה לגמרי השם קודש, ולכן לא מהני מחשבתו זו כלל, אבל שחטה לשם עולה פסולה, מכיון שזה קודש וזה קודש, ומיניה הוא, ומכיון שהוא מיניה ולא מסלק לגמרי במחשבתו זו השם הקודם, שפיר חל בכה"ג מחשבתו ע"ז, ולכך פסולה, וה"ה בנידון דתוכו ולא תוך תוכו וכנ"ל, ולכך בעינן מינו.

ולא דמי לבכ"מ דאמרינן דמין במינו לא חייץ ושאינו מינו חייץ, דכאן שאני וכנתבאר לעיל, ומיושב שפיר קושית הרש"ש. (ב) ובהוה נראה לי להסביר דברי הרמב"ם (בפ"ט"ו מה' פסולי המקודשין הי"א) שהזכרתי לעיל, שפוסק דהפסח ששינהו לשם חולין פסול שנא' ואמרתם זבח פסח הוא לה', שהבה"ז מקשה עליו דמ"ש פסח משאר קדשים דילפינן דאין חולין מחללין קדשים. והכ"מ כותב דאפשר שהטעם מדכתיב בה לה' משמע דלשם חולין פסול עיין שם, אבל לפימ"ש י"ל דנהי דאין בכח המחשבה לשם חולין להסיר ולחלל השם קודש, והוי כאילו נשחט לשם חטאת ולשם פסח, אבל אינו מן הדין שהוא בעצמו שחשב לשם חולין, יוכל אח"כ להכריז ולהודיע שזבח פסח הוא, והיינו שהוא בעצמו חשב לשם פסח, שנראה כמשקר, ולכן מכיון שבפסח הדין הוא שצריכים להכריז ולהודיע, וכמו שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' והוא אינו יכול לאומרו, אף על פי שכן הוי כנשחט לשם פסח, משום דאין חולין מחללין קדשים, אבל יהא נראה כמשקר, לכן הפסח פסול, ודין זה שצריכים להכריז ולהודיע הוא רק בפסח, ולא מצינו דומה לו בשאר קדשים, ולכן שפיר שני בזה פסח משאר קדשים.

ודבר זה שבפסח דין הוא שצריך להכריז ולהודיע, אומר מפורש רשב"ג, ומהאי קרא גופא. בפסחים (ד' קט"ז ע"ב) במשנה דאיתא: כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור, פסח וכו' שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'. וכן פוסק הרמב"ם (בפ"ז מה' חמץ ומצה הלכה ה' ובפ"ח הלכה ד') עיין שם, (ועיין בפ"י כלי יקר על התורה שם). ועדיין יש לעיין בזה. (ג) ובדבר מה שהברכת הזבח שם אינו מוצא מקור לדברי הרמב"ם בזה שפוסק דאף לשם חולין פסול, נראה לי שמדברי הרמב"ם בעצמו במ"ש בפיהמ"ש לפסחים (פ"ה משנה ב') אנו למדים מקור לדבריו, שמתחילה מבאר שם שהמחשבה פוסלת בד' עבודות ובפרט הפסח והחטאת, ואח"כ מוסיף וכותב ובירושלמי אמרו מנין שאין שוחטין את הפסח אלא לשמו שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', ולכאורה יש לעיין למה שונה מתחילה פסח וחטאת ביחד, ואח"כ חוזר ושונה דין פסח לחוד, וגם למה לו להזכיר הירושלמי, היה לו להזכיר דברי הבבלי בזבחים ד' ז' ע"ב שמובא בזה. ונראה משום דכוונתו להוסיף בזה, דאע"פ דפסח וחטאת שאני משאר זבחים, אבל גם פסח יש לו דין מיוחד שליכא גם בחטאת גופא, והוא דבעינן דווקא לשמו, ואף לשם חולין פוסל ויליף לה מהירושלמי שאין שוחטין את הפסח אלא לשמו. אלא דייקא, וטעמא הוא משום שנא' ואמרתם זבח פסח הוא לה'. ומכאן הוא המקור גם לפסק הרמב"ם בהלכותיו דבפסח אף לשם חולין פוסל.

ועיינתי בלשון הירושלמי עצמו בפסחים (פרק ה' הלכה ב'), וכתוב שם בלשון זה מנין שהוא צריך לשוחטו לשמו, ר' בא בשם רב ואמרתם זבח פסח הוא לומר אם שחטו לשם פסח הרי הוא פסח ואם לאו אינו פסח, וא"כ מדכפיל הירושלמי בלישניה ומתנה בתנאי כפול ואומר אם שחטו לשם פסח הרי הוא פסח ואם לאו אינו פסח, ולא כתוב בסתמא מלמד שתהא שחיטתו לשם פסח, וכמו שכותב באמת הירושלמי שם בלשון זה גבי שאר כל מעשיו מנין, וכן גבי חטאת אינו כופל הירושלמי שם בלשון זה, אלא כותב סתמא חטאת מנין ושחט אותה לחטאת, עיין שם, ורק כאן גבי פסח כפליה בלשון זה, ולכן הוציא מזה הרמב"ם דמוכח דהירושלמי בא לפסול בפסח כל שלא היה לשמו, ואף אם שחטו לשם חולין, משום דאיכא כאן גילוי מיוחד של ואמרתם זבח פסח הוא, שדווקא האמירה עושהו לפסח. ולכן כפליה הירושלמי לתנאיה בכדי למעט כל גוונא שלא שחטו לשם פסח שפסול ואינו פסח, ואף אם שחטו לשם חולין, ואין הפסול משום שחטו שלא לשמו, דמשום זה לא מיפסל בשחטו לשם חולין, דאמרינן דאין חולין מחללין קדשים, אלא הפסול הוא משום הדין המיוחד של ואמרתם זבח פסח הוא, שאיכא בקרבן פסח, שמגלה שדווקא האמירה עושהו לפסח, ומכיון שאין לזה סתירה מפורשת מהבבלי, לכן פסק הרמב"ם כהירושלמי הזה דבפסח אף אם שחטו לשם חולין פסול, משום שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'.

שוב לאחר זמן מצאתי במאירי פסחים ד' נ"ט ע"ב שכותב כן מפורש שהמקור הוא מהירושלמי, וכזה הוא לשונו אבל פסח אפילו לשם חולין פסול והביאוהו בתלמוד המערב ממה שכתוב פסח הוא לה' עיין שם.